

ARTUR ZÁVODSKÝ
(19 XII 1912—2 V 1982)

Brneńskie środowisko kulturalne poniosło dotkliwą stratę. Odszedł nagle uczony, krytyk i pedagog, który swej działalności naukowej nie zamykał w ramach wąskiej specjalizacji, ale przeciwnie — z wielką ciekawością świata usiłował rozszerzać swoje pole badawcze na nowe dyscypliny, wiążące się wszakże z głównymi kierunkami Jego zainteresowań: historią literatury i teatrem.

Artur Závodský urodził się w Ostrawie—Martinowie. Studia odbywał w latach 1931—1936 w Uniwersytecie Karola w Pradze pod kierunkiem tak znakomitych osobistości, jakimi byli: sławny historyk literatury, komparatysta, folklorysta i teoretyk teatru Václav Tille, znany krytyk literacki F. X. Šalda, świetny muzykolog i historyk kultury Zdeněk Nejedlý oraz światowej sławy teoretyk literatury i estetyki Jana Mukařovský. Wśród takich umysłów wytwarzał Závodský naukowe podstawy dla swych przyszłych prac, studiując bohemistykę, filozofię i estetykę. Doktoryzował się w Brnie w roku 1938, nie przeczuwając być może, iż fakt ten jest zapoczątkowaniem jego ścisłych późniejszych związków z metropolią Moraw. Tu bowiem w końcu lat trzydziestych rozpoczął pracę jako nauczyciel szkół średnich, tu habilitował się w roku 1950, zaś w roku 1960 został mianowany profesorem zwyczajnym brneńskiego uniwersytetu. Rok 1963 przyniósł Mu godność doktora nauk filologicznych (DrSc.).

Szczególnie trudnym epizodem w życiorysie Artura Závodský'ego był okres okupacji, na początku której został służbowo przeniesiony do Hranic. Tu organizował Teatr Beskidzki (Beskydské divadlo) nie skrywając, lecz przeciwnie propagując swe, wyniesione jeszcze ze środowiska studenckiego, sympatie prokomunistyczne. Za propagandę ową został aresztowany i więziony w obozach koncentracyjnych Flossenbürg i Dachau. Po wyzwoleniu i powrocie do ojczyzny w roku 1945 włączył się ponownie do organizowania życia kulturalnego w północno-morawskim mieście Hranice a później w Brnie, gdzie od roku 1950 wykładał na wydziale filozoficznym uniwersytetu oraz w Wyższej Szkole Muzycznej i Teatralnej im. Leoša Janáčka (JAMU).

Artur Závodský otrzymawszy wyborną szkołę estetyczną i filologiczną dał się poznać jako człowiek o szerokich zainteresowaniach literackich, umiejący połączyć badania teoretyczno- i historycznoliterackie oraz teatrologiczne z płynącą z serca potrzebą pogłębiania własnych związków z ziemią rodzinną: regionem Moraw i Śląska. Jako teoretyk literatury interesował się rolą tradycji w kształtowaniu procesu literackiego, znaczeniem regionalizmu w literaturze ogólnonarodowej, terminologii teoretycznoliterackiej, gatunkami literackimi oraz metodologią nauki o literaturze. Jako historyk literatury skoncentrował swą uwagę na pisarzach Moraw i Śląska, poświęcając im większość swych studiów i książek (np. monografie: *Karel Handzel — spisovatel Ostravska*, 1954, *Nad prázou Vojtěcha Martinka*, 1960, *Gabriela Preisová*, 1962). Jednocześnie nie pomijał i innych pisarzy XIX i XX w. poświęcając obszerne rozprawy twórcom takim jak Šafařík, Neruda, Nejedlý, Neumann, Majerová, Wolker, Závada i inni. W pracach historycznoliterackich uczony usiłował, na podstawie bogatej dokumentacji materiałowej, interpretować dzieła owych twórców w oparciu o ich doświadczenia społeczne, śledząc m. in. ich wkład w formowanie się czeskiego realizmu.

Wśród pisarzy czeskich szczególnie bliski sercu Závodský'ego był Petr Bezruč, autor *Písní šlaských (Slezské písně)*. W pracach swych wracał też badacz do dzieła Bezruča wielokrotnie, popu-

laryzując je (np. w broszurze *Petr Bezruč. Cesta básníkovým životem a dílem*, 1947), głównie jednak interpretując i objaśniając. Łączył przy tym wrażliwość na słowo poetyckie, symbolikę obrazów z umiejętnością odczytywania zawartych w dziele aluzji oraz detektywistycznymi niemal zdolnościami objaśniania miejsc ciemnych tej poezji i tajemnic płochliwego artysty, starannie zacierającego ślady swych inspiracji. W studiach komparatystycznych ukazał związek *Pieśni* z tradycją rodzimą (F. L. Čelakovský, K. J. Erben, S. Čech, J. S. Machar) i obcą (literatura antyczna, E. A. Poe), a także z folklorem. Prócz wspomnianej broszury, wielu rozpraw, Artur Závodský poświęcił Bezručovi trzy książki (*Studie o Petru Bezručovi*, 1947, *Zora básníkového života*, 1967, *V blízkosti básníka*, 1977), wydał też jego korespondencję z V. Martínkem.

Drugim obszarem badawczym pociągającym Závodský'ego była dziedzina dramatu jako tekstu literackiego oraz jako jednego z tworzyw autonomicznego dzieła teatralnego — widowiska. Wcześniej przejawiające się zainteresowanie teatrem mógł prof. Závodský w pełni rozwinąć, gdy w roku 1963 udało mu się utworzyć w uniwersytecie brneńskim Katedrę Literatur Słowiańskich oraz Nauki o Teatrze i Filmie, na której czele stanął. Trybuną uprawianej przez siebie teatralologii i filmologii uczynił wówczas powołany z jego inicjatywy do życia periodyk „Otázky divadla a filmu. Theatralia et cinematographica”, nad którego wysokim poziomem czuwał, zyskując mu zwolenników i poza granicami kraju.

Reanimując po długiej przerwie teatralologię i filmologię w uniwersytecie brneńskim dążył jednocześnie do wytworzenia podstaw pedagogicznego systemu tych gałęzi wiedzy. Celowi temu służyły powstałe pod Jego piórem lub z Jego inicjatywy podręczniki i skrypty. Napisał podręczniki teorii dramatu (*Drama a jeho výstavba*, 1971, *Drama jako struktura*, 1971, *Předmět, struktura a metody divadelní vědy*, 1971), wraz ze Zdenkiem Srnou dał systematyczny przegląd nauki o teatrze *Úvod do divadelní vědy*, 1964). Jego życzliwym i owocnym inspiracjom dużo zawdzięczają m. in. napisane w ramach naukowych planów katedry przez J. Pelikána prace: *Stručný nárys dějin polského dramatu* oraz *Poválečné polské drama*.

Wiele rozpraw naukowych poświęcił Zmarły historii czeskiego dramatu (szczególnie interesował się K. H. Hilarem), pisał o problemach teoretycznych dramaturgii, krytyki teatralnej, reżyserii, aktorstwa, scenografii. Problematyki reżyserii np. dotyczyła część jego wykładów w Polsce, kiedy to — po nawiązaniu kontaktów z ośrodkami naukowymi Wrocławia, Łodzi, Krakowa i Warszawy — przybliżał słuchaczom polskim w czasie swych naukowych podróży niektóre zagadnienia teatru ekspresjonistycznego, poglądy artystyczne K. H. Hilara, Jaroslava Kvapila i innych.

Obszerną dziedziną działalności prof. Závodský'ego była krytyka literacka i teatralna. Związany z teatrem Moraw i śledzący krytycznie jego osiągnięcia i omyłki był współautorem książki o historii teatru w Brnie, dla której opracował sylwetki artystyczne wielu znakomitych aktorów, reżyserów i scenografów. Swój działalność krytycznej i naukowej nie przerwał po przejściu na emeryturę w roku 1978.

Sporo sił, zapалу i czasu poświęcał również pracom edytorskim i redaktorskim (m. in. redagował „Sborník prací filozofické fakulty brneňské univerzity”). Jesienią roku 1982 wyjdzie jego ostatnia, 700 stron licząca monografia *František Ladislav Čelakovský*, której wydania już nie doczekał. Odbiciem bogactwa jego zainteresowań jak i świadectwem szacunku i sympatii dla Zmarłego była książka pamiątkowa *Na křižovatce umění*, Brno 1973, ofiarowana Mu przez Jego uczniów i przyjaciół z okazji sześćdziesiątej rocznicy urodzin.

Krystyna Kardyni-Pelikánová, Brno